

JAPON EDEBİYATININ İKİ KİLOMETRE TAŞI: BAŞKASININ YÜZÜ VE İNSANLIĞIMI YİTİRİRKEN ROMANLARINDA BENLİK ALGISI VE YABANCILAŞMA

Öz: Türkiye’de gerek Doğu gerekse Batı edebiyatlarından yapılan çeviriler, sayı ve çeşitlilik bakımından hayli yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Fakat son yıllara kadar Japon edebiyatını tanımak ve tanıtmak konusunda aynı gayretin gösterildiğini söylemek güçtür. Yakın dönemde lisansüstü tezler ve Japon edebiyatından yapılan çeviri faaliyetleriyle söz konusu “eksikliğin” giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. Çalışmanın konusunu Türkçeye çevrilen Kobo Abe’nin *Başkasının Yüzü* (2018) ve Osamu Dazai’nin *İnsanlığımı Yitirirken* (2022) adlı romanları teşkil etmektedir. Söz konusu romanlar Japon edebiyatına olan ilginin örnekleri olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada *Başkasının Yüzü* ve *İnsanlığımı Yitirirken* isimli romanlarda başkışilerin benlik algıları ve yaşadıkları neticesinde kişiliklerinde meydana gelen değişimler incelenerek onların toplumla olan bağlarının kopma sebepleri ve süreçleri açıklanmıştır. Konu belirlenirken söz konusu yazarların birbirine yakın dönemlerde yaşamış ve aynı toplumun kültürüne, yaşantısına vâkıf ve o toplumun, kültürün birer parçası olması tercih edilmiştir. Bu sayede günümüz insanının da karşılaştığı durumlardan olan benlik/kişilik algısı ve kendine/topluma yabancılaşma hususları iki farklı yazar ve roman üzerinden mukayeseli bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada betimsel analiz yapılmış, psikoloji alanı başta olmak üzere diğer disiplinlerin kaynaklarından da yararlanılarak edebî bir tür olan romanın insan-toplum ilişkisini yansıtan yönüyle tabliller yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Japon Edebiyatı, Yabancılaşma, Benlik Algısı, Osamu Dazai, Kobo Abe, *İnsanlığımı Yitirirken*, *Başkasının Yüzü*.

Two Milestones of Japanese Literature: Self-Perception and Alienation in The Novels *The Face of Another* and *No Longer Human*

Abstract: Translations from both Eastern and Western literatures in Turkey have reached a very high level in terms of number and diversity. However, it is difficult to say that the same effort has been made to recognize and promote Japanese literature until recent years. In the recent period, it is seen that graduate theses and translations from Japanese literature have tried to overcome this “deficiency”. The subject of this study is Kobo Abe’s *The Face of Someone Else* (2018) and Osamu Dazai’s *No Longer Human* (2022), which have been translated into Turkish. These novels can be considered as examples of interest in Japanese literature. In this study, the self-perceptions of the protagonists in the novels and the changes in their personalities as a result of their experiences have been analyzed and the reasons and processes of breaking their ties with society have been explained. While determining the subject, it was preferred that these two authors lived in a similar period of time and were familiar with the culture and life of the same society and were a part of that society and culture. In this way, the issues of self/personality perception and alienation from one-self/society, which are the situations faced by today’s people, have been tried to be revealed in a comparative way through two different authors and novels. In the study, descriptive analysis was conducted and the analysis was carried out with the aspect of the novel reflecting the human-society relationship by making use of the sources of other disciplines, especially the field of psychology.

Keywords: Japanese literature, alienation, sense of self, Osamu Dazai, Kobo Abe, *No Longer Human*, *The Face of Another*.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
55. SAYI / VOLUME
2024-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

1) Dr. Yusuf KÖMÜR

ÖSYM Başkanlığı
Ankara

y.komur@outlook.com
ORCID: 0000-0002-7350-9313

2) Arş. Gör. Merve AVCİ

Hacettepe Üni.
Eğitim Fak.
Türkçe ve Sosyal Bil. Eğt. Böl.
Türkçe Eğitimi ABD.

merve_avci@hacettepe.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4007-558X

Gönderim Tarihi
Received
11.11.2023

Kabul Tarihi
Accepted
16.04.2024

Atf
Citation
Kömür, Yusuf, ve Merve Avcı. “Japon Edebiyatının İki Kilometre Taşı: Başkasının Yüzü ve İnsanlığımı Yitirirken Romanlarında Benlik Algısı ve Yabancılaşma.” *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, no. 55, 2024, ss. 133-152.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

Türkiye’de gerek Doğu gerekse Batı edebiyatlarından yapılan çeviriler sayı ve çeşitlilik bakımından hayli yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Fakat Japon edebiyatını tanımak ve tanıtmak konusunda aynı gayretin gösterildiğini söylemek güçtür. Tespit edilebildiği kadarıyla Japonya, Japon tarihi, kültür ve edebiyatı hakkında yüzeysel de olsa ilk bilgileri, 1914’te bu ülkeye yaptığı seyahat sırasındaki intiba ve tespitlerini Eylül 1917’de *Day Nippon -Büyük Japonya* adlı kitapta yayımlayan Samizade Süreyya Berkem vermektedir. Daha sonra Fehmi Yahya Tuna, *Dünya Edebiyatı Tarihi -Tefekkür Tarihinin Ana Hatları* adlı eserinde “Japon Edebiyatı” (s. 288-293) bahsine yer vermiştir. Japonya hakkında *Türk Ansiklopedisi* Cilt 21’de de çok kısa bir madde bulunmaktadır. Japon edebiyatı hakkında bilgi yüzeyselliğinin en kısa yoldan ispatı, bu konuda toplu bilgi içeren ilk kitabın, Şuiçi Kato’nun kaleme aldığı *Japon Edebiyatı Tarihi* adlı eserin çok yakın bir dönemde Türkçe yayımının yapılmış olmasıdır.

Ancak yine de Türkiye’de son yıllarda Japon edebiyatına karşı bir ilgiden söz edilebilir. Nitekim 2018 ve 2022’de, çağdaş Japon edebiyatında önemli yeri olan iki yazardan iki roman Türkçeye kazandırıldığı görülmüştür:

- Barış Bayıksel’in, Kobo Abe’den çevirdiği *Başkasının Yüzü* (Monokl Edebiyat Yayını, İstanbul 2018) ve
- Peren Ercan’ın, Osamu Dazai’dan [asıl adı Şuuci Tsuşima] çevirdiği *İnsanlığımı Yitirirken* (İthaki Yayınları, İstanbul 2022) romanı.

Söz konusu kitapların yazarları olan Kobo Abe (7 Mart 1924-22 Ocak 1993) ve Osamu Dazai (19 Haziran 1909-13 Haziran 1948) Japon edebiyatının önemli iki simasıdır. Bu isimlerin önemi, eserlerinde bireyin kişiliğini ve toplumla kurduğu ilişkileri anlatırken Japon toplumunun kültür yapısına dair yoğun veriler sunmalarından ileri gelmektedir.

Kobo Abe, İkinci Dünya Savaşı yıllarında tıp eğitimi almaya başlar ancak 1944 yılında fakülteden ayrılır. Babasının ölümünden sonra tekrar tıp eğitimine devam etse de 1948 yılında yayımladığı öykü kitabı ile hekimlik mesleğinden ayrılarak edebiyat sahasına adım atar. 1950-1960 yılları arasında yayımladığı eserlerle Japon edebiyatının tanınan yazarları arasında yerini alır. Bu yazıda incelenen *Başkasının Yüzü* romanı 1964 yılında yayımlanıp filme uyarlanır.¹ Böylelikle tanınırlığı artarken yazarın çevresi ve yaşadığı toplumla kurduğu ilişkinin boyutu da ortaya çıkmaya

¹ Hakkında bilgi için ayrıca bk. https://en.wikipedia.org/wiki/Kobo_Abe.

başlar. Bu yansımalarından biri Kobe Abe'nin eserlerinde kişinin düzene yabancılaşmasıyla ilgilidir:

Kişi, düzene elini vermekle, kolunu alamadığı gibi, bir de onun içine çekilmekte, ayrıca çaresizlik, kurtuluş için gösterdiği her çabanın önünü kesmektedir. Bu insanların durumu, örümceğin ağına düşen bir böcekte farksızdır. Alegorik bir şekilde betimlediği sahneler, en az Kafka'nın eserleri kadar meşum ve ürkütücüdür. Topluma yabancılaşan azınlığın en aşırı ucunu, çevreciler teşkil eder. Bunlar sanayi ürünleri ve sanayi atıklarını en büyük sorun olarak kabul etmektedirler (Kato 816).

Sözü edilen ikilinin diğer ismi Osamu Dazai, 1916'da ilkokula başlar ve oldukça başarılı bir öğrencilik dönemi geçirir. 1925 yılında başladığı lise yıllarından itibaren edebiyat faaliyetleri yürütür. Yazılarını *Şinkiro*, *Seiza* ve *Aonbo* gibi yerel dergilerde yayımlar. 1927'de Hirosaki Devlet Üniversitesine başlar, burada edebiyata tutkuyla bağlanır, dergi çıkarır, yazılar yazar. 1930-1940 arasında kısa öykü ve romanlar kaleme alır. 1948 yılında ise en meşhur eseri *İnsanlığımı Yitirirken* romanını yazar, aynı yıl henüz 39 yaşındayken intihar eder (Kato 807).² Bu trajik son, edebî eser yazmadığı hâlde Türk kültür ve sanat hayatına yön veren isimlerden birini, 35 yaşında bileklerini keserek hayatına son veren Beşir Fuad'ı (İstanbul 1852-5 Şubat 1887) hatırlatır.³

² “Japonya'nın mağlubiyeti [II. Dünya Savaşı] pek çok yazarın eserine doğrudan ya da dolaylı bir şekilde konu olmuştur. Ancak bu yenilgi, Dazai Osamu'nun (1909-1948) *Şayö* (Batan Güneş, 1947) ve *Ningen Şikkaku* (İnsanlıktan Atılmak, 1948) [*İnsanlığımı Yitirirken*] adlı eserlerinde en acıklı biçimini bulur. Tsugarulu büyük bir toprak ağasının oğlu olarak dünyaya gelen Dazai, küçük yaşta yazmaya başlar ve 1930'da Romantik yazarlar ekolüne katılır. Üniversite yıllarında Komünist Partisi'nde bazı yasadışı eylemlere katıldığından dolayı polisin dikkatini çeker. 1932 yılında komünizme olan inancını inkâr ederek içeri atılmaktan kurtulur. Dazai, değişik yıllarda dört kez intihar girişiminde bulunmuştur. Dazai, Doğacı romanlarında, ekonomik olarak çöken köklü Tsugaru ailesinin boş gururunu, zorluklara alışma mücadelesini anlatır. Bu yapıtlar aynı zamanda, başarısız geçen bir hayatın süslenmiş güzelliğine ve yazarın narsisizmine tanıklık eder. Japon edebiyatında başka hiçbir yazar, böyle hasta ruhlu, zayıf iradeli, kibirlili ve aşırı alingan bir karakterin çöküşünü bu kadar güzel bir biçimde işlememiştir. Dazai'nin ben-romanları, kuşkusuz, Japon imparatorluğunun kaderiyle değil, yazarın kendi kişisel hayatıyla ilgilidir. Bununla birlikte, Dazai'nin *Batan Güneş* adlı eseri, imparatorluğun güneşinin battığı bir döneme, *İnsanlıktan Atılmak* adlı romanı ise Japonya'nın bağımsız ülkeler ailesinden atıldığı bir zamana rastlar.” (Kato 807). Hakkında bilgi için ayrıca bk. Marc Gibeau (2022), “Sonsöz”, Osamu Dazai, *İnsanlığımı Yitirirken*, İstanbul: İthaki Yayınları.; <https://thinpo.com/osamu-dazai-kimdir-eserleri-ve-hayati/>.

³ Hakkında geniş bilgi için bk. M. Orhan Okay. *Beşir Fuad: İlk Türk Pozitivisti ve Natüralisti*. Dergâh Yayınları. 2019.

Bu çalışmada *Başkasının Yüzü ve İnsanlığımı Yitirirken* isimli romanlarda başkişilerin benlik algıları ve yaşadıkları neticesinde kişiliklerinde meydana gelen değişimler incelenerek onların toplumla olan bağlarının kopma sebepleri ve süreçleri açıklanmıştır. Konu belirlenirken söz konusu yazarların birbirine yakın dönemlerde yaşamış ve aynı toplumun kültürüne, yaşantısına vâkıf ve o toplumun, kültürün birer parçası olması tercih edilmiştir. Bu sayede günümüz insanının da karşılaştığı durumlardan olan benlik/kişilik algısı ve kendine/topluma yabancılaşma hususları iki farklı yazar ve roman üzerinden mukayeseli bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada betimsel analiz yapılmış, psikoloji alanı başta olmak üzere diğer disiplinlerin kaynaklarından da yararlanılarak edebî bir verim olan romanın insan-toplum ilişkisini yansıtan yönüyle tahliller yapılmaya çalışılmıştır.

***Başkasının Yüzü ve İnsanlığımı Yitirirken* Romanlarında Karakterlerin Benlik Algısı**

Benlik, kişinin kendini nasıl algıladığıyla ilgili önemli bir kavramdır. Benlikle ilgili yapılan tanımlarda da öne çıkarılan husus çoğunlukla benliğin bu yönüyle ilgilidir. Örneğin Mitat Enç (1980) benliği, bireyin kendisine ve çevresine ilişkin konumuna dair bilinci; Çiğdem Kâğıtçıbaşı (2012) bireyin kendisine ilişkin farkındalığı; Carl G. Jung (2015) bireyin içsel mizacına ilişkin farkındalığı olarak tanımlamıştır. *Ötügen Türkçe Sözlük*'te ise benlik “Bir kimseyi kendisi yapan şey; enaniyet: kendilik. Kendi kişiliğine önem verme kendini öne çıkarma; kendini beğenme: kendini övme” (Çağbayır 548) şeklinde tanımlanır. Söz konusu tanımlara bakıldığında kişinin kendi varlığını algılamasına dikkat çekildiği görülmektedir. Yine bir başka araştırmacı da bu yönüne vurgu yaparak benliği “kişilerin tüm inançları ve değerleriyle birlikte kendilerini algılamaları” (Hoy 198) şeklinde tanımlar. Söz konusu algılama boyutuna bakılacak olursa bu kavramın “içini” dolduran pek çok unsura (sembol, imge vb.) ihtiyaç olduğu söylenebilir. Nitekim insanın “varlığı” konusundaki duygu, düşünce ve izlenimleri yaşantısı boyunca edindiklerinden hareketle şekillenmekte ve neticesinde bireyin “karakteri, kişiliği, benliği” oluşmaktadır. Çünkü “benlik ya da ben bir örgütlenmedir. Kendi başına bir anlamlılığı yoktur; boştur, doldurulması gerekir.” (Saydam 38). Benliğin oluşumu ise belirli bir döneme has ve sınırları olan bir gelişim alanına sahip değildir. Aksine

Benlik, bebeklik dönemi ile başlar ve kişinin sosyal etkileşim süreci içinde gelişir. Bu durumda benliğin edilgen değil etkin ve tamamlayıcı bir faktör olduğunu söyleyebiliriz. Kişi benliğini olumlu ya da olumsuz biçimde algılayabilir. Ve bu algılama şekli diğer insanların kendini algılayışı ve değerlendirme biçimi ile ilişkilidir (Aydın 146).

Bebeklik döneminden itibaren şekillenmeye başlamasıyla birlikte benlik üzerinde çeşitli değişkenlerin etkin olması da kaçınılmaz hâle gelmektedir. Okul çağına kadar aile ve ilişkide bulunulan çevrenin de etkisiyle gelişmeye başlayan benlik bilinci, kişinin okula başlamasıyla birlikte daha geniş bir çevrenin etki alanına girer. Bir başka deyişle “Disiplin ve sevgi aracılığıyla ana babadan, uygun davranışı gösterme baskısıyla yaşıtlardan, başarı ya da başarısızlıkla okul yaşantılarından ve bir yığın başka olaylardan etkilenir.” (Gander ve Gardiner 492). Tüm bu süreçlerle birlikte kişide olumlu veya olumsuz boyutlarıyla “benlik bilinci” oluşur. Toplumsal bir varlık olan insan, sahip olduğu benlik algısıyla içinde yaşadığı toplumla etkileşimde bulunur/bulunmak “zorundadır”. Bu, sağlıklı bir benlik gelişimi için de kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü “İnsan gelişimi biyolojik olgunlaşmayla birlikte sosyalleşmedir. Hayat boyu süren sosyalleşme toplumun bir parçası olma sürecini içerir. Bunun için insan sosyokültürel çevreyle sürekli etkileşim içindedir” (Kâğıtçıbaşı 52). Jung (2013) ise aynı hususa farklı bir çerçeveden bakarak toplum-insan ilişkisini şöyle değerlendirir: “İnsan toplumun bütününde görülen şeyleri kendi küçük ölçüğünde yansıtan sosyal bir mikrokozmostur veya tersine, en küçük sosyal birim olarak çoğala çoğala toplumsal ayrışmayı oluşturur. Bu ikinci olasılık daha muhtemeldir, çünkü yaşamın tek direkt ve somut taşıyıcısı bireysel kişiliktir.” (98). İnsanın toplumsal yönü, içinde yaşadığı kültürden bağımsız değildir. Bu nedenle benlik algısına ilişkin yapılacak bir araştırmada kişinin içinde yaşadığı kültürü dikkate almak kaçınılmazdır. “Kültürlerarası karşılaştırmalar, kişinin benlik algısının içinde yaşadığı kültüre göre biçimlendiğini ve değiştiğini göstermektedir.” (Taylor vd. 112). Araştırma kapsamında incelenen romanların yazarlarının Japon toplumunun üyesi ve Japon kültürüyle yetiştiği, bu kültürde eserler verdiği dikkate alındığında o kültürden bağımsız yorum yapmak mümkün değildir. Japonya ve Kore’de, bireyin gelişimiyle ilgili gerçekleştirilmiş araştırmalarda ebeveyn denetiminin çocuklar tarafından “sevilme, kabul görme” şeklinde algılandığı tespit edilirken Kuzey Amerika ve Almanya’da tam tersi bir algılanma biçimi taşıdığı gözlenmiştir (Kâğıtçıbaşı). Hatta Trommsdorff’un araştırma bulgularına göre “Japon ergenler zayıf aile denetimi ve daha fazla özerklik gördükleri zaman kendilerini reddedilmiş bile hissed[erler].” (Aktaran: Kâğıtçıbaşı 53). Aile ile kurulan ilişkinin bu şekilde olması bireyin benlik algısını da belirler. “Roland, Japonya ve Hindistan’da yaşanan benlik duygusunun ‘biz-benliği’ denebilecek” ailesel benlik olduğuna işaret eder.” (Kâğıtçıbaşı 114). Söz konusu durumlardan anlaşılmaktadır ki Japonlarda küçük yaşlardan itibaren bireyler, aile içinde yakın ilişkiler kurmak istemektedir. Bunun da birey üzerinde; insanlar arası ilişkilerde karşındakinden kabul görme, birlikte yaşama ve bir başkasına “ihtiyaç duyma, ona bağlı/bağımlı olma” gibi hususları tetikleyebilme durumundan

söz edilebilir. Genel bir yaklaşımla değerlendirildiğinde ise kültür-insan ilişkisinin boyutları ve insanın içinde yaşadığı kültürle olan münasebeti belirginleştirmektedir.

Japon edebiyatının önemli yazarlarından Kobo Abe ve Osamu Dazai de eserlerinde kahramanlarının kendilerini algılama durumlarına ilişkin dikkate değer anlatımlarda bulunmuşlardır. Abe'nin *Başkasının Yüzü* ile Dazai'nin *İnsanlığımı Yitirirken* adlı romanları; karakterlerinin yaşam karşısındaki tavırları, aileden başlayarak çevreyle olan etkileşimleri ve bu hususların benlikleri üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır. *Başkasının Yüzü* romanında, yaptığı bir deney sırasında yüzünden ciddi şekilde yaralanan kahramanın⁴ yaşadıkları, hissettikleri ve gerçekleştirmek istedikleri üzerinden onun sahip olduğu benlik algısını görmek mümkündür. Kazadan önce oldukça başarılı ve kendisiyle barışık bir üniversite hocası olan kahraman, kazadan bir süre sonra benlik sorgulamaları yaşamaya başlar: “Sargıların arasındaki boşluğa bir sigara iliştirirken, yüzümle birlikte başka neleri kaybetmiş olabileceğimi korkarak kendime sordum. Belli ki yüze ilişkin felsefemin köklü bir revizyona ihtiyacı vardı.” (Abe 18). Bir yandan sorgulamalarını sürdürürken diğer yandan kendi yüzüyle karşı karşıya gelmekten çekinen ve bunu erteleyen bir tavır sergiler. Yapacağı bir maske ile yüzündeki sargılardan kurtulmak isteyen kahraman, değişecek dış görünümüne/yüzüne karşı da önceki benlik algısını koruyacağı kanaatindedir: “Kaç tane yüzüm olursa olsun, benim ben olduğum gerçeği değişecek değil. Sadece, hayatımın gereğinden fazla uzamış perde arasını küçük bir maskeli baloyla da olsa doldurmak istiyordum, hepsi bu.” (Abe 20). Kahramanın bu çabasının ardında insanın toplumsal bir varlık olduğu gerçeğini bulmak mümkündür. Çünkü “benliğin kültürel bağlamda nasıl kurulduğunun sosyalleşme üzerinde doğrudan etkileri vardır.” (Kâğıtçıbaşı 181). Roman kahramanı da bu “bilinçle” tekrar sahip olduklarına kavuşmak, önceki “normal” yaşamına devam etmek istemektedir. Maske yapmak, bir maskenin veya yüzün ardından başkalarına görünmek ve onları görmek kahraman için gittikçe karşı konulmaz bir arzuya dönüşmektedir. O, “Kabı olmayan bir içeriğe değer vermek mi? Böyle bir şeye inanmam... Ben, insan ruhunun derinin içinde olduğuna sıkı sıkıya inanıyorum.” (Abe 26) diyerek dış görünüşün, insanı nasıl bir yansıtma gücüne sahip olduğuna vurgu yapar. Yüzündeki yaralardan dolayı insanlarla bir araya gelmekten kaçınan kahraman bir maskeyle de olsa yüzüne tekrar kavuşmayı, toplumla/insanlarla iç içe olmayı istemektedir: “Eğer yüzümün yerine gerçeğinden ayırt edilemeyecek bir taklidini geçirebilirim, istediği kadar sahte olsun, hiçbir manzara beni dışarıda bırakamayacaktır.” (Abe 29). Kobo

⁴ Romanda karakterin adı belirtilmediği için bundan sonraki atıflarda “kahraman” adıyla gönderimde bulunulacaktır.

Abe'nin kahramanı, benlik algısında “yüzü” öyle bir noktaya yerleştirir ki kazadan sonraki hayat algısını onun üzerinden şekillendirir. Kendisine seçeceği yüz tipini belirlemeye çalışırken yaşadığı içsel sorgulamalar sırasında geliştirdiği bir formülasyon bileşenlerinin tanımlarına bakıldığında “kendilik algısı”nı ön plana çıkarır:

Bir standart seçmek, başkalarına riayet etmek demek. Fakat insanlarda diğerlerinden farklı olma arzusu da var. Öyleyse bu ikisi arasında alttaki gibi bir ilişki olmalı:

$$\frac{A}{B} = f\left(\frac{1}{n}\right)$$

A= başkalarına riayet oranı B= başkalarına direnç oranı n= yaş

f=öz viskozite⁵ (Bunun azalması, kendiliğin oluşması, aynı zamanda katılaşması anlamına gelir. Genellikle yaşla ters orantılıdır. Eğrinin eğiminde cinsiyet, yaş, meslek, vb.ye göre büyük oranda kişisel farklılıklar gözlenebilir).

Kısacası, yaşımdan dolayı öz-viskozitem epey düşmüştü ve bu satten sonra yüzümde bir değişiklik yapmaya karşı güçlü bir direnç hissediyordum. Yeri gelmişken, şu paleontologun, ağır makyaj yapan kadınlar histeriktir görüşünün de bayağı zekice bir teori olduğunu belirtmeliyim. Çünkü psikanalitik açıdan bakarsak, histeri denen şey bir tür çocuklaşma hadisesi aslında (Abe 42).

Kahraman, orta yaşlı biri oluşuna vurgu yaparak yaşa bağlı bir kendilik algısına da sahip olduğunu belirtmiş olur. Orta yaşlarda olmanın seçim yapma ve hayatının kalanını bu seçim doğrultusunda yaşama anlamına geldiği kanaatindedir. Ancak yine “kalıp yargılar” ve “alışılmış yaşantılar” nedeniyle yapacağı seçimi çocukça, histerik bir tercih şeklinde algılamaktadır. Maske yapmaya karar verdikten sonra modelleme çalışmaları sırasında çalışma biçimini anlatan kahraman, şu değerlendirmede bulunur: “Demek ki iş arkadaşlarımdan benim bir bilim insanı değil de aslında basit bir teknikerden ibaret olduğum yönündeki eleştirileri o kadar da yersiz değildi.” (Abe 58). Kahraman kendini bir bilim insanı gibi algımlarken iş arkadaşları “tekniker” olarak görmektedir. Bu durumda kahramanın benlik algısı ile sosyal çevresi tarafından algılanışında farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Kahraman yaşadığı durum karşısında toplum ile ortak bir noktaya arar. Ancak kendi yararı ile toplumda karşılaştığı “yaralı insanlar” arasında bir benzeşim kuramaz:

Açlık, aşk acısı, işsizlik, hastalık, iflas, afet ya da işlediğin suçun ortaya çıkmasından farklı olarak benim çektiğim sıkıntıda başkalarıyla

⁵ Kimya terimi olan “Viskozite sıvıların akışkanlığa karşı gösterdikleri direncin bir ölçüsüdür. Yani, bir sıvının viskozitesi ne kadar büyükse o derece yavaş akar. Ayrıca sıvıların vizkozitesi genellikle sıcaklık ile azalır, yani akışkanlığı artar.” (Chang ve Goldsby 476).

paylaşabileceğim hiçbir ortak nokta yoktu. Talihsizliğim sadece bana özel olduğundan hiçbir zaman başkalarıyla dertleşebileceğim bir konu haline gelemeyecekti (Abe 58).

Onun böyle bir yalnızlık çekmesi toplumdan yavaş yavaş soyutlanmasına ve yeni bir benlik algısı edinmesine neden olur. Bunda en büyük etkenin dış görünüş olduğu vurgusunu yapar:

Carlyle, rahipleri rahip yapanın cüppeleri, askerleri asker yapanın da üniformaları olduğunu söylemiş. İnsanı canavara dönüştüren de canavarca bir yüz olmalı. Canavarın yüzü yalnızlığı, yalnızlık da canavarın kalbini ortaya çıkarıyor. Eğer o dondurucu yalnızlığın ısısı, bir milim daha düşse, beni bu dünyaya bağlayan tüm bağlar, çatırdayarak kopacak. Nasıl görüldüğü umurumda olmayan bir canavara dönüşecektim (Abe 58-59).

“Anlamsızlık ve boşluk duygularına genellikle eşlik eden bir başka duygu da yalnızlık ya da yalnız kalma korkusu[du]. (...) [insanın] yalnız olmaktan hoşlanmamasının temelinde benlik algılanmasını yitirme korkusu bulunur” (Geçtan 140). Kahraman, içinde yaşadığı sıkıntılı durumun etkisiyle artık hayatı da bir hapisane gibi algılamaktadır. Benliğini bu hapisaneye sıkışmış bir mahkûma benzetmektedir: “Hapishanede insanın üstüne üstüne gelen duvarlar da demir parmaklıklar da cilalı aynalara dönüşüp mahkûmu (kendisine) yansıtıyordu kuşkusuz. Hapiste insana eziyet eden şey, bir an için bile olsa kendinden kaçamamasıydı. Ben de benliğin o sımsıkı kapalı torbasının içinde kıvranıp duruyordum.” (Abe 64). Baktığı her yerde kendi benliğinin bir yansımasını gören kahraman, özellikle etkilene geçemediği dış dünyanın ve insanların bir hapisane duvarı gibi yansıtıcı etkisi nedeniyle eskiden uyum içinde yaşadığı benlik algısından uzaklaşır. Başlangıçta kendini güçlü gösterme çabası içerisindeyken artık zayıf düşmüş bir benlik algısına sahip olduğunu itirafa başlar. İşi, evliliği ve çevresi tarafından kabul gören normal bir yaşantıyla geliştirdiği olumlu benlik algısı kazadan sonra uyumsuz ve kararsız bir benlik algısına dönüşür. Maskeyi deneyimledikten sonra söyledikleri ise onun eski benliği ile yeni benliği arasındaki zıtlığı da görünür kılmaktadır:

Ağızımda bıraktığı tat çok acıydı. Hafızan ve alışkanlıkların aynı kaldığı sürece sadece yüzünü yenilemek, dipsiz bir kovaya su doldurmaya çalışmaktan farksızdı. Yüzene maske takıyorsan, kalbine de ona uygun olacak şekilde baştan sona hesaplanmış bir maske gerekiyordu. Mümkün olsaydı da, oyunculuğumu ve uydurduğum hikâyeleri, yalan makinesine bile yakalanmayacak kadar mükemmelleştirebilseydim keşke (Abe 108).

Kahramanın maskeden beklentisi, eski yaşantısına dönüp “sağlıklı” ilişkilerini ve kendisini rahatsız etmeyen benlik algısını tekrar yaşayabilmektir. Ancak maskeyle kazandığı yeni benliği onda pişmanlıklara sebep olur. “Benlik algısı ile tutarlı davranışlar gösteren birey, fenomenal alanındaki gerçeklikle tutarlı olmadığı zaman uyumsuzluk ve çatışmalar ortaya

çıkarak. Bu durum benlik bütünlüğünün dağılmasına ve artan baskılarla bireyin savunma duvarını yıkarak davranış bozukluklarının oluşmasına neden olur” (Aydın 146). Kahramanın yaşadığı olumsuzluklar ve davranış bozuklukları aslında yapay bir nesnenin getirdiği zorunluluk değil, kahramanın ruhunun bir yerlerinde yuva yapmış ancak aile ve toplum ilişkileri neticesinde baskılanmış, kabul edilebilir bir forma kavuşturulmuş benliğinin bir başka tarafının neticesidir.

İnsanlığımı Yitirirken romanında benlik algısının gelişmesini çocukluk döneminden itibaren takip etmek mümkündür. Yozo; zayıf, elinden bir iş gelmeyen, aile içerisinde ve daha sonra çevresinde kabul görmek için onların “beklentilerine” uygun davranışlar sergileyen bir kişiliğe ve benlik algısına sahiptir. Çocukluk yıllarındaki durumunu şöyle dile getirir:

Çocukluğumdan beri zayıf bir yapıya sahiptim ve yatak meskenim olmuştu. Orada uzandığımı hatırlıyorum; çarşafı, yastık yüzüne, yorgan kılıfına ve diğer şeylere bakar ve sıkıcı tasarımlarını düşünürdüm. Bunların ilginç bir şekilde günlük hayatta kullanışlı olduğunu on iki yaşına yaklaştığımda anladım ve insanların bu kadar hesaplı yaşamaları beni hayal kırıklığına uğratmış ve üzümüştü (Dazai 12).

Yozo, hayata ve insanlara yönelik sorgulamalarında kendi kişiliğinin diğerleriyle örtüşmeyen yönlerine dikkat çeker: “Düşündükçe daha da anlayamaz hâle geliyorum ve kendimi yalnızca benim tamamen farklı olduğum şeklindeki korkunç, rahatsız edici düşüncenin saldırısına uğramış buluyorum.” (Dazai 14). Yukarıda kültür-insan ilişkisi bahsinde sözü edildiği üzere ailesi tarafından kendisine karşı yapılan her türlü azarlama Dazai’nin kahramanında dayanılmayacak bir ıstırap uyandırır: “En küçük azarlama bana kulakları sağır eden bir gökgürültüsü gibi gelirdi ve beni o kadar büyük bir güçle yere sererdi ki çıldırarak gibi olurum.” (Dazai 15). Bu gibi durumlar onun insanlarla birlikte yaşayabilme “uyumunu” da sorgulamasına neden olur. Hatta başkalarıyla “tartışma” ve kendini “savunma” noktasında bile onu çekimser bırakır. Kendi içinde yaşadığı korkuları başkalarıyla paylaşmak yerine “yön değiştirmeyi” tercih eder: “Melankolimi ve öfkemi gizlemek için büyük çaba sarf ettim ve bunun yerine kendimi masum bir neşe havası geliştirmeye adanmıştım. Böylece yavaş yavaş eksantrik bir soytarıya dönüştüm.” (Dazai 16). Yozo’nun kendini tanımlamasında en dikkat çeken hususlardan biri eksantrik bir soytarıya dönüştüğünü belirtmesidir. Buna göre o, kendi benliğinin farkındadır ve iki farklı kişilik özelliğine sahiptir. Biri her şeyi dışarıdan gözlemleyen ancak yetersizlik, çekimserlik ve öz güven eksikliği gibi nedenlerle baskılanan gerçek benlik, diğeri ise dışarıdan kabul görmek için geliştirdiği neşeli ve uyumlu soytarı benliğidir. Yozo kendi isteklerine göre değil, çevresinin ondan beklentileri ve ona dayatmalarıyla geçirdiği bir çocukluk dönemi

yaşar. Babası bir seyahat dönüşü, Yozo'ya ne istediğini sorduğunda Yozo cevap veremez. Onun yerine konuşan ağabeyi olur:

“Kitap istersin değil mi?” dedi büyük abim ciddi bir ifadeyle. “Anladım.” Babam bozulmuş halde not defterine bile yazmadan defteri pat diye kapattı.

Ne çuvallama ama. Babamı kızdırdım, intikamı korkunç olacak, hemen bir şeyler yapmalıyım, çok geç olmadan bunu telafi etmeliyim! O gece yatakta titreyerek yatarken aklımdan bunlar geçiyordu. Ardından kalkıp oturma odasına gittim, babamın defterini masadan alıp sayfaları karıştırmaya başladım. Hediyelerin yazdığı sayfayı bulduğumda kalemin ucunu yalayıp oraya “ASLAN MASKEŞİ” yazıp uyudum. O aslan maskesini hiç mi hiç istemiyordum. Onun yerine kitap çok daha iyi olurdu. Fakat babamın bana maskeyi almak istediğini fark edip onun bu niyetine karşılık olarak gönlünü almak için gecenin o saatinde böyle bir maceraya çıkmıştım gizlice (Dazai 18).

Yozo'nun, başkasının isteklerine göre hareket etmesi, onun kendi kişiliğine uymadığı hâlde bir “aslan maskesi” istemesine dahi sebep olacak niteliktedir. Maske de onun olmadığı biri gibi görünme tavrının en belirgin göstergelerinden biridir. Onun dış faktörlere bu denli bağlı kalması asıl benlik algısının gelişmesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Çünkü “dış faktörlere fazlasıyla ilgi göstermek içsel hayatın yollarını tıkamaktadır.” (Jung 78). Yozo okula başladıktan sonra saygı duyulan biri olma yolunda ilerler. Ancak sahip olduğu düşük benlik algısı nedeniyle bu durum karşısında da tereddütler yaşamaya başlar:

Okulda saygı duyulmak üzereydim. Saygı duyulma düşüncesi beni fazlasıyla korkuturdu. Bana göre “saygı görmek”, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten biri beni görene, yüzümü bir avuç toz hâline getirip beni ölümden beter bir utanca mahkûm edene kadar herkesi mükemmele yakın bir hileyle kandırmak anlamına geliyordu. Benim saygı tanımım buydu (Dazai 19).

Yozo'nun saygı konusunda, kendisini saygı duyulabilecek biri gibi algılamaması küçük yaştan itibaren “soytarı” bir benlik geliştirmesine neden olur.

Kendine saygı duyan bir kişi kendine iyi davranır, kendini sevmeye ve mutlu olmaya layık görür. Benlik saygısı aynı zamanda yaşamın içindeki olay ve güçlüklerle sorumlu ve etkili bir biçimde mücadele etmek için kişinin özgür iradesini, beceri ve öğrenme yetisini kullanabileceğinden emin olmasını sağlayan güvenlik duygusuna da dayanır (Duclos 13).

Yozo ise saygı konusunda kendi benlik algısının önüne çektiği setler nedeniyle bu gelişimden mahrum kalır. Okul hayatında her zaman kendisinden beklendiği gibi davranmaya çalışır. Kompozisyon derslerinde komik öyküler yazar, derslerde beklenen cevapları verir. Ancak sahip olduğu

benlik, bunun tam tersini yapmak istemektedir: “Fakat benim kişiliğim, o yaramaz çocuğun tam bir antiteziydi.” (Dazai 20). Bu durum karşısında ise yapabileceği tek şeyin “susmak, tahammül etmek ve soytarılığa devam etmek” olduğunu düşünür. Yozo, sahip olduğu benliği ile başkalarının beklentilerine uygun hareket eden beni arasındaki çatışmayı büyük bir ıstırap içinde sürdürür. Çevrenin etkisinin de farkında olan kahraman “insanların bana Yozo olarak bilinen bu ‘ben’e karşı sert bir güven duvarı örmüş olmaları” (Dazai 20) ifadeleriyle belirttiği çaresizliği sebebiyle sahip olduğu benliği bir türlü yaşayamaz. Çünkü “Kişiliğimiz, yaşamımız boyunca ayırt etmesi zor ya da imkânsız olan tohumlardan gelişir, kim olduğumuzu ise sadece eylemlerimiz ortaya çıkarır.” (Jung 198). Yozo, okul hayatı boyunca karşılaştığı insanlarla bir arada olmak ve kendini kabul ettirmek için “soytarı” olarak nitelediği diğer benlik algısını ön planda tuttuğu için eylemleri onu istemediği noktaya sürükler. İçten içe rahatsız olduğu bu öteki beni, artık onun gerçek kişiliği gibi görülmektedir. Zaman zaman Yozo, Takeiçi gibi zayıf yapıda gördüğü kişiler tarafından “Bilerek yaptın.”, “Gerçekten mi?” gibi ifadelerle uyarıldığında asıl benliğini hatırlasa da hayatını devam ettirmek için “soytarı” kişiliğiyle hareket eder. İlerleyen yıllarda bir karikatürist olarak yaşamını sürdürmeye başladığında bile kendi adını kullanmak, asıl benliğiyle hareket etmek yerine Coşi İkita müstearı ile yazmaya başlar. Yozo’nun benlik algısı zamanla artık sahip olmak istediği benliğinden uzaklaşır. İçki ve morfin gibi maddelerle benliğindeki ıstırapı dindirmeye çalışır ancak geçici avuntulardan sonra daha şiddetli acılar çekmeye başlar: “Bana düşen, her zamankinden daha şiddetli ıstırap çekmek için bir pis, aşağılık suçtu diğerinin üstüne koymak. Ölmek istiyorum. Ölmek zorundayım. Hayatın kendisi tüm suçların kaynağı” (Dazai 107). Yozo, babasının ölüm haberini aldıktan sonra ise tamamen yıkıma uğrar. Aslında babasıyla uyumlu bir baba-oğul ilişkisi bulunmasa da babasının “rahatlatıcı ve baskın varlığı” (Dazai 111) onun için bir dayanak kaynağıdır.

Her iki eserin kahramanı da benlik algısı hususunda arafta kalmış bir yapıya sahiptir. *Başkasının Yüzü*’nde kahramanın yaşadığı kaza sonrasında başlayan benlik algısındaki değişim, *İnsanlığımı Yitirirken*’de çocukluk yıllarından itibaren başlar. İlk romanda kahraman dış görünüşü nedeniyle ve sosyalleşebilme arzusuyla fiziksel bir maske yaparak kabul görme, saygınlık kazanma ve “normal” yaşantısını sürdürme arayışındadır. İkinci romanın kahramanı Yozo ise aynı hususlarda, “soyut bir maske” olan kendi geliştirdiği “soytarı” kişiliği aracılığıyla başarılı olmak ister.

Kobo Abe ve Osamu Dazai’ın Roman Başkışilerinin Kendilerine ve Topluma Karşı Yabancılaşmaları

“Kişinin çeşitli nedenlerle çevresine ilgisinin azalması, başkalarıyla iyi ilişkiler kuramaması, çevresindekilerle uyumunun bozulması, kendisini yalnız ve umarsız duyumsaması durumu” (TÜBA Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü) olarak tanımlanan yabancılaşma; sosyolojik ve psikolojik boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Modernleşmenin beraberinde getirdiği bireyselleşme bir bakımdan yabancılaşmanın da temelini oluşturan etmenlerdendir. Yabancılaşma kelimesinin kökeni; “kendinden geçme, benliğin dışına çıkma” anlamlarına gelen *ekstasis* sözcüğü ile ilişkilendirilmektedir (Özbudun 2007 aktaran Özdem 2015). Sözcüğün İngilizcesi olan *alienation* ise başka/başkası anlamlarına gelen *alius*’tan geldiği ifade edilmektedir (Ertoyl 2007 aktaran Çiçek 2015). Yabancılaşma kavramı, bireyin kendisiyle olan bağına uzaklaşmasından hareketle tanımlanıyor olsa da yabancılaşmanın toplumsal boyutu, yabancılaşmayı görünür kılan en temel unsurlardandır. Yabancılaşma sonucunda birey; kendisinden, çevresinden ve ailesinden uzaklaşır (fiziken ya da soyut olarak), kendisini toplumun bir parçası olarak hissedemez (Özdem 2015). Yabancılaşma durumunu tecrübe eden birey, toplumsal ilişkileri sürdürmekte güçlük çeker, isteksizlik ve ruhsal bir çöküntü hâlini yaşar (Özdem 2015).

Yabancılaşma, belirli koşullar altında yaşamını sürdüren insan ve onun yaşamı temelinde gerçekleşen bir durumdur (Marx 1999 aktaran Şenses 2017). Başlangıcı insanlık tarihine kadar dayandırılabilen yabancılaşmanın problem olarak görünen esas biçimi, kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkışı ile kendini göstermiştir (Şenses 2017). Dolayısıyla yabancılaşmanın sanayi devrimi sonrası gerçekleşen toplumsal değişmelere paralel olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Makineleşme ile iş gücüne olan ihtiyacın azalması ve modern toplumlarda artan bireyselleşme ile bireyler kendilerini çarkın dışında, yalnız, değersiz ve kaybolmuş hissetmeye başlamıştır (Özdem 2015). Seeman yabancılaşmayı; tecrit edilme, kendine yabancılaşma, güçsüzlük, anlamsızlık ve normsuzluk kategorilerinde ele almaktadır (Tezcan 1991 aktaran Özdem 2015). Tecrit edilme, içinde bulunulan toplumun toplumsal norm ve değerleri ile bütünleşememe; kendine yabancılaşma, bireyin kendi eylemlerinin paydaşı olmadığını hissetmesi; güçsüzlük, bireylerin hedeflerini gerçekleştirememesi ve başkaları tarafından yönlendirilme/yönetilme durumunun doğurduğu ruh hâli; anlamsızlık, bireyin inanacağı doğruları tespit edememesi ile çevresinde olup bitenlere anlam verememesi durumu; normsuzluk, bireyin hedeflerini gerçekleştirmedi toplumsal normlar ile istekleri arasında kalması durumu ile açıklanabilir (Özdem 2015). Yabancılaşma, “modern bireyin, çıkar ve güç ilişkileriyle dolayımlanmış toplumsal yapıda kendinden ve diğerlerinden ‘uzağa-düşmüşlük’ içinde” olmasına neden olan unsurdur (Coşkun 123).

Bireyin toplum içinde kendine bir yer edinebilmesi, kişilik gelişimi ve onu nasıl algıladığıyla yakından ilgilidir (Coşkun vd. 2009). Bireyin gelişim sürecinde benlik algısını geliştirmesi, çevresiyle olan etkileşimiyle gerçekleşmektedir. Etkileşimde bulunduğu kişiler ve toplum, bireyin kimlik ediniminde önemlidir. Bu süreçte birey çevresinden gördüğü etkilerin niteliği ve baskı ile baş edememeleri sonucu yabancılaşma durumunu yaşayabilirler (Coşkun vd. 2009). Yabancılaşma temelde toplumsal hayat içinde ortaya çıkar, toplumsal etki ile genişler, etkisi bireyce yoğun olarak hissedilir (Çiçek 2015). Birey, toplum içinde toplumsal (yaş, cinsiyet, sınıf vb. kategorilerde) ve bireysel kimlikleri (isim, görünüş, vb.) ile var olmaktadır (Goffman 2017) ve yabancılaşma, her iki kimlikten de uzaklaşmayı beraberinde getirir.

İncelenen romanlardan *Başkasının Yüzü*'nde baş kahramanın çevresindeki insanlara karşı yabancılaşma hissettiği durumlardan ilki, genç bir asistan kızın "Sahte Yüz" isimli bir eskizi göstererek "Bakın hocam, çok ilginç bir resim." (Abe 16) dediği sahnede yaşanır. Resim ile kendisi arasında analoji kuran kahraman içten içe kızmaya başlar:

Elbette kızın kötü bir niyeti olamazdı. Ayrıca onda bu hissi uyandıran şey, daha en baştan benim bilinçli bir şekilde onu oraya doğru sürüklememdi. Evet öyle, kendine gel! Şimdi kızmaya kalkarsan bugüne kadarki emeklerinin sabun köpüğünden ne farkı kalacak!.. Bu telkinlere rağmen, daha fazla sabredemedim ve resim bana sanki kızın gözünden benim kendi yüzümmüş gibi görünmeye başladı... Sadece görülebilen, bakışlara karşılık veremeyen sahte bir yüz... Kızın beni böyle gördüğü düşüncesi gerçekten dayanılmazdı. Bir anda resimlerin olduğu kitabı yırtıp ikiye ayırdım. Aynı anda kalbimin de yırtıldığını hissettim. Bu yırtıktan, içim çürümüş yumurta gibi akıp dışarı çıktı. Boş bir kabuğa dönüştüm. Üst üste koyduğum sayfaları pişmanlıkla kıza geri verdim. Ama artık çok geçti (Abe 16).

Kalbinin yırtılmasını, aynı zamanda insanlarla olan ilişkisinin de kopmaya/eksilmeye başladığı şeklinde yorumlamak mümkündür. Nitekim bu sahneden sonra pek çok kez benzer durumla karşılaşır ve benzer tepkilerde bulunur. Bu süreçlerde kahramanın bilinci yerindedir ve tercihleri bilinç doğrultusunda gerçekleşir: "O âna kadarki çalışmalarımın ışığında bakıldığında dahi insanın görünüşüyle ruh hâli ve karakteri arasında belli birtakım ilişkilerin olduğunu kabul etmek zorundayım." (Abe 55). Söz konusu ilişki onun çevresine karşı tiksinti uyandırdığı gerekçesiyle insanlardan uzaklaşmaya başlar. Bir noktada düşünceleri "yüzü olmayanın ruhu da yoktur diye düşünüyor olmalı ki aralarına girmeme bile izin vermiyorlar" (Abe 63) boyutuna kadar ulaşır. Benliğinde hissettiği bu yabancılık/tecrit durumu onun kendini daha çok soyutlamasına neden olur. Kahramanın hissettiği uzaklaşmanın en belirgin boyutu eşi üzerinden aktarılır. Eşine karşı hissettiklerini şöyle dile getirir:

Kim ne derse desin, benim gözümde bir numaralı “başkası” sendin. Hayır, olumsuz anlamda söylemiyorum. Diğer herkesten önce oradaki yolu yeniden inşa etmem gereken muhatap ve göndereceğim ilk mektubun alıcı kısmına adını yazmam gereken kişi sendin; herkesten önce sen geliyordun. (Abe 77).

İnsanlardan uzaklaşmamak için yakınlarından başlayarak giriştiği mücadele, kahramanın daha da yalnızlığa sürüklenmesine neden olur. O her çabasında yeni bir açmazla karşılaşır. Eşinin evdeki “normal/rutin” gösterdiği davranışlar kahramanın benliğinde yeni yaralar açar:

Gaz sobasını çabucak ayarlayıp mutfağa geçtin. Sıcak bir el havlusu getirir getirmez hemen küvetteki suyun sıcaklığına bakmaya banyoya koştu. Beni tümden tek başıma bırakmıyordun ama yanımda uzun süre durmuyordun da. Bir ev hanımının bunları yapmasında gariplik yoktu ama benim bahsettiğim, hareketlerindeki aşırıya varan duygusuzluktu. Gerçekten de, her şeyi son derece zekice yapıyordun. Aramızdaki sessizlik anormal görünmesin diye, zamanı, elektronik bir tartı hassasiyetiyle manipüle ediyordun (Abe 78).

Gündelik akışın bir parçasıymış gibi geçiştirilen her karşılaşma, yabancılaşma hususunda yaralar açmaya devam eder. Kahraman bunun bilincinde olduğunu sürekli tekrar eder. Aralarındaki suskunluğun konuşulabilecek her şeyin konuşulduğu için değil, tüm konuların baştan bir sessizliğe gömüldüğünden kaynaklandığını dile getirir (Abe 82). Kobo Abe'nin kahramanı, yaşadığı sorgulama süreçlerinin birinde, farklı milletlerden insanların başka toplumlarca ön yargı ile karşılaşmalarını anımsar:

Korelilerin sık sık ön yargılara maruz kalması arasında paralellik kurmuş, farkında olmadan onlara bir yakınlık duymuş olabilirdim. Elbette, kişisel olarak Korelilere karşı hiçbir ön yargı beslemiyordum. Zaten en başta, yüzüm olmadığı için ön yargı besleyecek vasfa sahip değilim. Irksal ön yargı genelde şahısların fikirlerinin dışında geliyor ve tarih gibi, millet gibi şeylerin üzerine gölgesini düşürdüğünde apaçık bir mevcudiyete kavuşuyordu. Bu yüzden, sübjektif olarak bakıldığında, onların arasında sığınacak bir yer aramış olmam, mantıksal olarak, ön yargının başka bir şekli oluyordu belki de (Abe 103).

Bu düşünceler onun, kendisini toplumdan uzak hissettiği için yeni bir sosyal çevre oluşturma, yeni bir topluluğa dâhil olma arzusunu işaret eder. Aradığı bütünlüğü bir türlü yakalayamadığında ise yalnızlık hissi artmaya başlar. Ona göre yalnızlık “ondan kaçtığın için cehennemdir; onu kendiliğinden isteyenler içinse tam tersine orada bir münzevinin mutluluğu vardır.” (Abe 109). Yalnızlıktan kurtulmak ve eski yaşantısına dönmek için tasarladığı maske öne çıkar. “Maskenin kişiliği kesinlikle bir sihirbazın şapkasından fırlayan tavşan değildi. Şimdiye kadar gerçek yüzümün bekçiliğinde giriş çıkışları sıkıca kontrol edildiği için, sonunda ben farkına varmadan çıkıp gelen benim bir parçamdan ibaret olmalıydı.” (Abe 117).

Maskeyle birlikte edinilen yeni yüz ve kimlik kahramanın da ifadesiyle benliğinde olmayan tamamen dışarıdan edinilmiş bir karakter değildir. Topluma karşı duyduğu yabancılik nedeniyle evvelden beri bastırıldığı bilinç durumlarının ortaya çıkmasından ibarettir. Bu husus ise onun bakış açısıyla şöyle ifade edilir “benim mutsuzluğum yüzümü kaybetmekten çok kaderimde diğer insanlarla hiçbir ortak nokta bulunmamaktan kaynaklanıyordu. Sırf başkalarıyla ortak bir kaderi paylaştıkları için kanser hastalarını bile kıskanıyordum.” (Abe 134).

Tecrit edilmişlik hissi o derece ağır basmaktadır ki ciddi bir hastalığın pençesindeki insanların oluşturduğu gruba dahi imrenerek bakan bir zihin süreciyle karşı karşıya kalır. Maskenin ardına sığınarak topluma karışmak, insanlarla yeniden ilişki kurmak ister. Ancak “dışa dönük ve uyumsuz tip” (Abe 145) olarak nitelediği yeni benliği onun yalnızlığına çare olamaz. “Zaten maskenin kendisi toplum düzenine karşı ağır bir yıkım hareketi” (Abe 147) şeklinde onun bilincinde yer edinmiştir. Kahramanın gerek bu düşüncesi gerek devam eden anlatımda toplumun tamamı için seri üretim maske yapma tasavvuru bir yandan toplumsal yabancılaşma ve insani ilişkilerin bozulması anlamına gelirken diğer yandan yeni bir toplumsal yapı inşa etme fikrini ortaya koyar. Maskeyle kurulan yeni benlik ile yüzünün yaralanmadan önceki benliği arasında sıkışıp kalan kahraman, sonunda bunun trajik bir çıkmaz olduğunu düşünür. Karısının yazdığı mektup ise onun kendine ve topluma yabancılaşmasını ortaya koyar niteliktedir. “sen her şeyi yanlış anlamışsın, öyle değil mi? Seni reddettiğimi yazmışsın ama bu doğru değil. Asıl sen kendi kendini reddetmedin mi?” (Abe 203). Bu sorgulama kahramanın yaşadığı yalnızlık ve yabancılaşma durumlarının aslında tamamen kendi hissiyatından kaynaklandığını dile getirmektedir. Mektubun devamında karısının kahramana söyledikleri onun yabancılaşmayı kendi düşünce ve duyguları nedeniyle yaşadığı yönündedir: “Senin bana değil bir aynaya ihtiyacın var. Senin için başkaları, seni yansıtacak aynalardan ibaret. Bir daha asla o aynalar çölüne dönmeye niyetim yok. Bir ömür hazmedemeyeceğim saçmalıklarınla içim patlayacak kadar dolu artık.” (Abe 205). Karısının söylediklerinden hareketle iki farklı kahramanın olaylara bakışının aslında aynı hususun nasıl farklı şekillerde yorumlanabileceğine işaret etmektedir. Yaşadıklarından sonra ise kahramanın topluma karşı tavrı tamamen onlardan kopma ve uzaklaşma şeklinde gerçekleşir: “İnsanlardan nefret edeceğim... Kimseye hesap vermek zorunda değilim!” (Abe 216).

Dazai’ın *İnsanlığı Yitirirken* adlı eserinde; roman kahramanının, topluma yabancılaşarak gündelik hayatta gerçekleştirmesi gereken pratiklerden dahi uzaklaşması ve zamanla insani değerlerini kaybedişi anlatılmaktadır. Yozo, küçük yaşlarda mutluluk hususunda başka insanlarla arasında bir farklılık olduğunu düşünmektedir: “Mutluluk fikrimin diğer

herkesin mutluluk fikriyle tamamen çelişmesinden korkuyordum. Bu korku beni tüketiyor, bazen geceleri kıvrınmama, acı içinde inlememe, deliliğin eşiğine gelmeme neden oluyor.” (Dazai 13). Yaşadığı bu duygu durumu, onun kendi mutluluğu ile başkalarının mutluluğunu mukayese ettiği noktada yaşadığı hayatı “cehennem gibi” hissetmesine neden olur. Çünkü başkalarıyla yaptığı mukayesede “bana şanslı olduğumu söyleyenlerse benimkiyle kıyaslanamayacak ve ölçülemeyecek kadar mutlu görünüyorlar” (Dazai 13) diyerek kendini toplumun diğer üyelerinden farklı görmeye başladığını sezdirmektedir. Yaşının küçüklüğüne rağmen endişeleri ve kaygıları insanlarla bir arada yaşayıp yaşayamama sorununa kadar uzanır: “O yaşta bile insanlar arasında yaşayamayacağımdan şüphelenmeye başlamıştım. Ne başkalarıyla tartışabilir ne de kendimi savunabilirdim.” (Dazai 15).

Yozo, geliştirdiği “soytarı” benliğinin arkasına gizlenerek yeni bir benlik kazanan *Başkasının Yüzü* romanın kahramanı gibi yavaş yavaş kendinden ve toplumdan uzaklaşmaya başlar. Bu hususta “dil” de Yozo için ortak bir anlaşma aracı olmaktan uzak görünmeye başlar: “İnsan türünün diline hiç mi hiç inancım olmadığı için kompozisyon yazmak benim için soytarılığımın basit bir formuydu sadece. İlkokulda ve ortaokulda öğretmenlerimi gülmekten öldürmüştüler. Fakat benim için hiçbir anlamları yoktu.” (Dazai 33). Başkalarıyla birlikte yaşama ve kendini onlara kabul ettirme düşüncesiyle geliştirdiği bu öteki/soytarı benliği de artık Yozo’ya uzak gelmeye başlar.

Birileriyle birlikte yaşama işleri pek benlik değil. Ne zaman “gençliğin samimiyeti ve coşkusu” ya da “gençliğin gururu” gibi şeyler konuşulduğunu duysam içim ürperirdi. Bu tür konuşmalar, insanların bahsedip durduğu şu “okul ruhu” bana tamamen yabancıydı. Sınıf ve yurt, bana neredeyse mükemmele yakın soytarılığımın bir işe yaramadığı çarpık cinsel arzu öbeği gibi geliyordu. (Dazai 35).

Başkasının Yüzü’nde olduğu gibi, Yozo da okul/gençlik yıllarında uyuşturucu “madde” bağımlılıklarıyla yaşadığı yalnızlık, yabancılaşma duygusunu dindirmeye/hafifletmeye çalışır. Ancak aradığı teselliye bunlarla da bulamaz. Toplumdan git gide uzaklaşan Yozo diğer romanın kahramanı gibi uç noktalarda tavır ve davranış sergilemeyi, insanlarla bir arada bulunmaya tercih eder: “İnsan toplumunda dehşet içinde ve cehennem gibi gecelerde yaşamaktansa hapiste olmamın daha sağlıklı olduğunu düşünüyordum bazen.” (Dazai 44). Bu düşünme biçimi Kobo Abe’nin kahramanından biraz farklıdır. O yalnızlık yerine kanser hastalarının oluşturduğu grubu bile kıskanırken Yozo, insanlar içinde olmaktansa hapis gibi bir anlamda tecrit mekânında bulunmayı yeğler. Artık insanlardan tamamen uzak bir yaşam isteyen Yozo “İnsanların dertleriyle uğraşmak istemiyordum. Bu anafora kapılıp gitmek dehşet verici olurdu.” (Dazai 54)

diyerek bir başka insanla yakınlık kurmayı kaçınılması gereken durumların başında görür. Çünkü o, diğer insanların kendisinden tamamen uzak olduğunu düşünmektedir: “Geride bırakılan bir tek ben vardım, insan toplumdandan sonsuza dek kaçan, içeriden biri ya da dışarıdan biri ayırımına bakılmaksızın, Horiki tarafından bile terk edilmiş bir soytarı.” (Dazai 71). Yozo kendisine tüm kapıların kapandığını artık insanlarla ve toplumla olan bağlarının onarılmaz şekilde sarsıldığını düşünmeye başladığı noktadan itibaren sorgulamaları daha da derinleşir.

Toplum dediği tam olarak neydi? İnsanın çoğulu mu? Toplum denen şey tam olarak nerede bulunuyordu? Tüm hayatımı toplumdan korkarak, onu güçlü, ürkütücü ve korkutucu bir şey olarak hayal ederek yaşamıştım. Ama Horiki konuşurken birden anladım.

“Toplum dediğin şey sen değil misin?”

Bu cümle dilimin ucuna kadar geldi ancak Horiki’yi kızdırmak istemediğim için sustum.

(Toplum bunu kabul etmez.)

(Toplum değil. Sen kabul etmezsin, değil mi?)

(Eğer böyle yapmaya devam edersen, toplum sana iyi davranmaz.)

(Toplum değil yani. Sen.)

(Toplum seni canlı canlı gömer.)

(Toplum değil. Beni gömecek olan sensin, değil mi?) (Dazai 77).

Giriştiği sorgulamanın ardından Yozo, toplum denen olgunun bireyden başka bir şey olmadığını düşünmeye başlar. Bu durum onu biraz daha rahatlatır. Ancak davranışlarındaki ölçü bu defa da toplumun genel normlarını aşan noktaya ulaşır: “Tek istediğim ‘geçmişin yerleşik kuralları’ndan kaçınmaktı. Barlarda serserinin teki gibi davranıyordum, gördüğüm her kızı öpüyordum, aşk intiharından önce olduğum vahşi sarhoşa dönüşüyordum tekrar. Yok, daha da beterdim.” (Dazai 79).

Yozo da yaşadıklarından sonra *İnsanlığımı Yitirirken* romanının kahramanı gibi yaşamı hususunda bir boşluk içine düşer: “Artık ne mutlu ne de mutsuzum. Her şey geçip gidiyor. Bu zamana kadar yaşadığım, soğuk bir cehennem andıran sözde ‘insan’ dünyasında tek gerçek şey bu. Her şey geçip gidiyor.” (Dazai 112).

Sonuç

Edebî eserler aracılığıyla disiplinler arası incelemelerde bulunmak, insan yaşamının çeşitli yönlerini anlamaya, insanın göstermiş olduğu davranışların nedenlerini ortaya çıkarmaya imkân tanıyacak sonuçlara ulaşmayı sağlayabilir. Yazarların toplum içerisinde yaşayan bireyler olduğu apaçık bir gerçektir. Dolayısıyla ait oldukları toplumun kültürünü, dilini, yaşayış biçimini vb. pek çok hususu eserlerinde işlemektedirler. İncelenen romanlarda da insan-toplum arasındaki ilişki, çocuk ve yetişkin iki farklı

bireyin sonraki yaşamını belirleyecek sonuçlar doğurmaktadır. Toplumla ve toplumun üyesi olan diğer bireylerle kurulan sağlıklı ilişkiler, bireyin benlik gelişimini olumlu yönde etkilerken *Başkasının Yüzü ve İnsanlığımı Yitirirken* romanlarının kahramanlarında olduğu gibi, sağlıklı ilişkiler neticesinde bireylerin benlik algısında başlangıca nazaran çok büyük değişiklikler olduğu görülmektedir. Neticesinin ise kendine ve topluma yabancılaşmaya kadar uzandığı görülmektedir. Her iki romanda da ailenin rolü son derece dikkat çekmektedir. *İnsanlığımı Yitirirken*'de Yozo, çocukluğundan itibaren sahip olmak istediği asıl benliği ile ailesiyle başlayıp çevresinin de etkisiyle geliştirdiği “soytarı” benliği arasında sıkışıp kalır. Bu onun benlik algısında tahribata yol açarak problemlili bir bireye dönüşmesine neden olur. *Başkasının Yüzü* romanında ise kahramanın hayat öyküsü yetişkin bir birey olduğu sahneden başlatılır. Ancak onun yaşadığı kaza sonrasında yüzünün büyük bölümünün yaralanmasıyla başlayan süreçte benlik algısında yaşadığı değişim, tıpkı Yozo'nunki gibi sağlıklı bir duruma evrilir. Roman kahramanı, yaşadığı kazanın neticesinde yaralanan yüzü dolayısıyla “yüzsüzlük” problemi yaşamaya başlar. Bu onun benlik algısının değişmesine neden olur. Buradan anlaşılmaktadır ki insanların diğer insanlara karşı tavır ve tutumlarının birey üzerinde dönüştürücü bir etkisi bulunmaktadır. Nitekim her iki romanda da başka insanların yaptıkları, yapmadıkları, söyledikleri ve söylemedikleriyle roman kişilerini şekillendirdikleri görülmektedir. Benlik algısı değişen kişiler de toplum içerisindeki konumlarını sorgulamaya ve topluma karşı bir konumda yer almaya başlamaktadırlar. Dolayısıyla “uyumsuz, aykırı” kişiler olarak kendilerine ve topluma yabancılaşan bireyler, hissettikleri yalnızlıktan kurtulmak için içki ve morfin gibi madde bağımlılıklarına yönelmekte; bunlar aracılığıyla kurtulamadıkları bunalımlarından sıyrılmak için intihar teşebbüslerinde bulunmaktadır. Yaşadıkları hayata anlam veremeyen ve boşlukta bir yaşam algısına sahip bireyler, çevreleriyle etkileşimlerini olumlu/sağlıklı şekilde kuramaz ve ciddi sorunlar yaşayarak herkesten, her şeyden uzaklaşma kararı verirler.

Her iki eserde de kahramanların iki farklı benlik algısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. İlki sahip oldukları asıl benlik algıları iken ikincisi çevreye uyum sağlamak amacıyla geliştirdikleri “soytarı” benlik algısıdır. Romanlarda öncelikle sahip oldukları ilk benlik algısıyla insanlar/toplum tarafından kabul görme arzusunda bulunan kahramanlar, bu beklentileri gerçekleşmeyince “maskeler” aracılığıyla geliştirdikleri soytarı benlik algısıyla hareket ederler. Ancak yaşadıkları benlik çatışması nedeniyle bir gruba/topluluğa aidiyet hissedemez ve yalnızlık ortamına sürüklenirler. Onların yabancılaşma süreci, içinde yaşadıkları koşulların “zorunlu” bir sonucu olarak ortaya çıkar. Her iki romanda da satır aralarına gizlenmiş bu dikkatler romancıların, yaşadığı toplumun dinamiklerini iyi kavradığını ve

bireyin psikolojik tahlilini bütünlük içinde ortaya koyabildiğini göstermektedir.

İncelenen her iki romanda da modernizmin etkilerini görmek; toplumda ve bireyde ne gibi etkiler, değişiklikler meydana getirdiğini anlamak mümkündür. Bu romanların incelenmesi, Türklük bilimi açısından da kayda değer sonuçlar çıkarılmasına olanağı tanımaktadır. Örneğin Türk romanının, incelemeye konu romanlarla aynı dönemde hangi meselelere odaklandığını, farklı bir milletin edebiyatıyla benzerlik ve farklılıklarını anlama imkânı sağlayacaktır. Bir başka yönden bugün üzerinde pek fazla çalışmanın bulunmadığı farklı milletlerin edebiyatlarıyla Türk edebiyatının münasebeti kurulacak ve Türk edebiyatının dünya edebiyatlarıyla olan ilişkilerini tespit etmenin fırsatı elde edilecektir.

KAYNAKLAR

- Abe, Kobe. *Başkasının Yüzü*. Çeviren Barış Bayıksel, Monokl Edebiyat, 2018.
- Aydın, Ayhan. *Eğitim Psikolojisi*. Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, 2007.
- Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük*. Ötüken Neşriyat, 2007.
- Chang, Raymond, ve Goldsby, Kennet A. *Genel Kimya*. Çeviren Recai İnam ve Serpil Aksoy, Palme Yayıncılık, 2014.
- Coşkun, Seyit. “İnsansal Varoluş ve Özün Belirlenimi Olarak Yabancılaşma ve Özgürleşme”. *KAYGI*, no. 20, 2013, ss. 111-126.
- Coşkun, Yemliha, ve Cüneyt Altay. “Lise Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Benlik Algısı İlişkisi”. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, no, 29, 2009, ss. 41-56.
- Çiçek, Nuri. “Franz Kafka’nın Eserlerinde Yabancılaşma Problemi”. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, no, 5(1), 2015, ss. 141-162.
- Dazai, Osamu. *İnsanlığımı Yitirirken*. Çeviren Peren Ercan, İthaki Yayınları, 2022.
- Duclos, Germian. *Benlik Saygısı, Yaşam İçin Bir Pasaport*. Çeviren Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Enç, Mitat. *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980.
- Gander, Mary. J., ve Harry. W. Gardiner. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Çeviren Bekir Onur, Ali Dönmez ve Nermin Celen, İmge Yayınları, 2015.
- Geçtan, Engin. *Varoluş ve Psikiyatri*. Metis Yayınları, 1990.
- Goffman, Erving. *Kamusal Alanda İlişkiler: Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri*. Çeviren M. Fatih Karakaya, Heretik Yayınları, 2017.
- Hoy, Anita Woolfolk. *Gelişim Psikolojisi*. Çeviren Duygu Özen, Kaknüs Yayınları, 2015.
- Jung, Carl. G. *Keşfedilmemiş Benlik*. Çeviren Canan Ener Silay, İlhan Yayınları, 2013.
- Jung, Carl. G. *Kişiliğin Gelişimi*. Çeviren Duygu Olgaç, Pinhan Yayınları, 2015.

Kâğıtçıbaşı, Çiğdem. *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.

Kato, Şuiçi. *Japon Edebiyatı Tarihi*. Çeviren Oğuz Baykara, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2012.

Kızıltan, Güven Savaş. *Kişinin Silinen Yüzü Çağımızda Yabancılaşma Sorunu*. Metis Yayınları, 1986.

Özdem, Hicran. *Alev Alatlının Or'da Kimse Var mı? Roman Serisinde Yabancılaşma (Bir Edebiyat Sosyolojisi Çalışması)*. 2015. Kırıkkale Ü, Yüksek lisans tezi.

Saydam, Mehmet Bilgin. *Deli Dumrul'un Bilinci*. Metis Yayınları, 1997.

Şenses, O. İnan. "Yabancılaşma: Bir Özgürleşme Sorunu". *Fiscaoeconomia*, no 1(2), 2017, ss. 60-72.

Taylor, Shelley. E. vd. *Sosyal Psikoloji*. Çeviren Ali Dönmez, İmge Kitabevi Yayınları, 2015.

https://en.wikipedia.org/wiki/Kobo_Abe. Erişim tarihi: 07.09.2023.

<https://thinpo.com/osamu-dazai-kimdir-eserleri-ve-hayati/>. Erişim tarihi: 07.08.2023.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %70, İkinci Yazar %30.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.